

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 11, Sayı 29, Mart 2024 / Volume 11, Issue 29, March 2024

KONYALI ACZİ'YE AİT BİR NA'T-I MEVLÂNÂ *A Eulogy Written For Mawlânâ By The Poet Aczî Of Konya*

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/ Received Date : 24.12.2023
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 05.03.2024
Sayfa/ Pages : 23-40
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.1458214>

Ömer Suat İNAN

(Dr.), e-mail: inanomar@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9976-1632>

Atıf/Citation

İnan, Ömer Suat. "Konyalı Aczî'ye Ait Bir Na't-ı Mevlânâ" *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 11/29 (2024): 23-40.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 11, Sayı 29, Mart 2024.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 11, Issue 29, March 2024.

ISSN: 2148-5704

KONYALI ACZÎ'YE AİT BİR NA'T-I MEVLÂNÂ *A Eulogy Written For Mawlânâ By The Poet Aczî Of Konya*

Ömer Suat İNAN

Öz: Edebiyatımızda şairler tarafından Hz. Muhammed'i (sav) övmek amacıyla yazılan şiirlere naat ismi verilmiştir. Zamanla naat başlığı altında diğer din ve tasavvuf büyükleri için de övgüler yazılmıştır. Bu başlık altında hakkında methiye yazılan şahsiyetlerden biri de büyük mutasavvıf şair Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'dir (ö. 672 / 1273). 1882-1965 yılları arasında Konya'da yaşamış olan yazar, ressam ve şair gibi nitelikleri haiz İbrahim Aczî Kendi, edebiyat ve tasavvuf tarihinde çok önemli bir yere sahip olan, ünü sınırları ve zamanı aşan Mevlâna için "*Der-Na't-ı Mevlâna-yı bî-hem-tâ Kudûse Sırruhû*" başlığı ile bir naat kaleme almıştır. İbrahim Aczî'nin kaleme aldığı bu manzum methiyenin üç nüshası bulunmaktadır. Nüshalar, Konya Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesinde yer almaktadır. Mevlâna muhibbi İbrahim Aczî, yazdığı naatı ilk olarak Farsça kaleme almış, daha sonra bu naatın Türkçe manzum çevirisini yapmıştır. Makalenin girişinde naat türü hakkında bilgi verilmiş, Mevlâna'nın hayatı ve Osmanlı şiirindeki yeri ana hatları ile açıklanmıştır. İbrahim Aczî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra *Na't-ı Mevlâna*'nın nüshaları tanıtılmıştır. Nüsha tavsifinin ardından metin şekil ve muhteva yönünden incelenmiştir. Çalışmanın sonunda naatın Farsçasına ve Aczî tarafından yapılan manzum Türkçe çevirisinin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İbrahim Aczî, Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, Osmanlı Şiiri, Na't, Mevlevilik Unsurları

Abstract: In Ottoman Literature, poems written by poets in praise of the Prophet Muhammad were called naat. Over time, praises were also written for other religious and sufi greats under the title of naat. One of the personalities about whom eulogies were written under the title of naat was the great sufi poet Mawlânâ Jalâl al-Dîn al-Rûmî. The poet Abraham Aczî, who lived in Konya between 1882 and 1965, wrote a naat titled "*Der-Na't-ı Mevlâna-yı bî-hem-tâ Kudûse Sırruhû*" for Mawlânâ, who has a very important place in the history of literature and sufism and whose fame transcends borders and time. There are three copies of this verse eulogy written by Abraham Aczî. The copies are located in the Yusuf Aga Manuscript Library in Konya city. Abraham Aczî first wrote his naat in Persian and then made a verse translation of this naat in Turkish. In the introduction of our article, information about the genre of naat was given, and Mawlânâ's life and his place in Ottoman poetry were explained. After giving information about Abraham Aczî's life and works, copies of *Na't-ı Mawlânâ* are introduced. After the copy description, it is analyzed in terms of form and content. At the end of the study, the Persian original and the transcribed text of the naat are included.

Key Words: Abraham Aczî, Mawlânâ Jalâl al-Dîn al-Rûmî, Ottoman Poetry, Eulogy, Elements of Mawlawiyyah

Extended Abstract

In Ottoman literature, the poems written to praise the Prophet Muhammad and to seek his intercession and called "na't-ı şerif" are called na't. Ottoman poets made it a tradition to write na't. The poets mostly preferred the verse form of the qasida. However, they also tried these praise verses in all verse forms. Na't has gained the identity of a literary genre as a result of the popularity of poets in every period of Ottoman literature. The sincere, heartfelt and deep love for the Prophet was revealed in na't in its most exuberant and beautiful form. Thus, writing, reading and listening to na't has become a great pleasure and tradition. In time, some poets expanded the boundaries of na't and called the eulogies written for other religious and Sufi greats in addition to the Prophet as na't. One of the personalities about whom eulogies were

written under this title was the great Sufi poet Mawlânâ Jalâl al-Dîn al-Rûmî. Mawlânâ, the shaiikh of the Mawlawiyyah order, is a very important figure who, with the influence of his Sufi identity, was always respected and honored by the state officials throughout his life and won the love of the people. From the beginning to the end of Ottoman literature, Mawlânâ and the *Maşnavî* were highly respected and admired. Ottoman poets benefited from Mawlânâ's works, belief and thought system in terms of both form and content. Traces of Mawlawi influence and culture can be seen in the poems they wrote. Mawlânâ was a Sufi poet. Due to this Sufi-poet identity, poetry gained a very important place in the tradition of the Mawlawi order and thus a literary neighborhood was formed in Mawlawihans. The fact that 330 Mawlawi poets were trained in Ottoman literature reveals the influence of Mawlânâ on literature and how great a personality he was. Poetry, sema and music are the three important elements of Mawlânâ's education system. Among these three elements, Mawlânâ used poetry as a tool to express his thoughts and feelings. Mawlânâ's use of poetry as a means of expressing his beliefs and thoughts played an important role in shaping and enriching Ottoman literature. Poets, whether Mawlawi or not, used many elements of Mawlawism as material in their poems. The ney, the sema, the cone, the Mawlawihane and the *Maşnavî* work are among the most frequently mentioned elements. One of those influenced by this great Sufi mystic and thinker, whose influence lasted for centuries, is the poet Ibrahim Aczî Kendî from Konya, who is the subject of this study. Ibrahim Aczî wrote many works during his lifetime. Aczî's family donated the works he left behind to Konya Yusuf Aga Library upon his will. The poet has a private collection of his own in this library. *Dîvân-ı Aczî, Mevlânâ ve Cihân, Rind u Zâhid, Cönkler ve Âşıklar, Devr-i Zaman Rubailerim, Ravzatü'l Uşşâk, Dünyaya Bakarak, Fazâilü'd-Dîn ve Şehâdet-i Hazret-i Hüseyin* are the main works of the author.

There are three manuscript copies of *Na't-ı Mawlânâ* written by the poet Aczî from Konya for Mawlânâ Jalâleddin-i Rûmî. In our study on these manuscripts, poet Ibrahim Aczî first wrote the na't in Persian and then translated it into Turkish verse. The Persian na't is 47 couplets and the Turkish na't is 48 couplets in free verse. Aczî wrote both na't in the verse form of qasida. The reason why he wrote the na't in free verse can be evaluated as the fact that Aczî used a simple language in his works, wrote many works in the field of folk literature, and used syllabic and aruz meter in his Divan. The fact that Mawlânâ wrote his works in Persian influenced Mawlawi and Mawlawi followers and caused Persian to gain an important place in Mawlawism. The fact that Aczî wrote his work in Persian and Turkish can be interpreted as him being both a Mevlânâ follower and a poet who adopted the folk language. According to the poems included in Haluk Gokalp's *Mevlânâ Methiyeleri*, Aczî's na't is the fourth longest eulogy with 48 couplets. The fact that Aczî wrote his na't in Persian and then translated it into Turkish verse can be considered as the aspect that distinguishes him from his peers.

Aczî's description of Mawlânâ in his na't, the Mawlawi elements he uses, the cast of persons and place names he includes are explained with sample couplets. The poet Aczî states that Mawlânâ is a mujaddid and describes him as a sun that illuminates the world and whose light does not go out even after centuries. Among the elements of Mawlawism, he mentioned *Masnâvî, Kubbe-i Hadrâ, Semâ and Ney*, which are widely used in the eulogies of Mawlânâ. *Shams-i Tabrîzî, Mullâ Jâmî* and *Ferîdun* are mentioned in the na't. The place names mentioned by the poet Aczî are the cities of *Balkh, Konya* and *Tabriz*. The poet Ibrahim Aczî Kendî is not one of the names included in the group of Mawlawi poets in Ottoman poetry. We can consider him as a poet who was a follower of Mawlânâ. This na't, written by the author in Konya in 1955, is not included in the studies on the eulogies written for Mawlânâ. With this study, the na't written for Mawlânâ by the twentieth century poet Ibrahim Aczî of Konya has been brought to light, thus adding a new one to the eulogies of Mawlânâ and presented to the benefit of those interested.

Giriş

Lügatte “bir şeyi methederek, yücelterek, överek anlatma, vasıflandırma”,¹ “vasıf, medih ve sena ile birlikte tarif ve tavsif, bir ismi tavsif eden sıfat”² gibi manalara gelen naat, Arapça kökenli bir kelimedir. Edebiyatta ise Hz. Peygamber’i övmek, onun şafaatine nail olmak için kaleme alınan ve naat-ı şerif olarak da isimlendirilen manzumelere denilmektedir. Osmanlı şairleri, naat yazmayı bir gelenek hâline getirmiş, divanlarının ilk bölümünde tevhit ve münacat içerikli şiirlerinden sonra bir veya birden çok naat kaleme almışlardır. Şairler umumiyetle kaside nazım şeklini tercih etmekle birlikte bu övgü manzumelerini bütün nazım şekilleri ile denemişlerdir. Naat nazım şekli, Osmanlı edebiyatının her döneminde şairlerin çokça rağbet etmesi neticesinde bir edebî tür kimliği kazanmıştır.³ Hz. Peygamber’e duyulan içten ve derin sevgi en coşkun ve güzel hâli ile naatlarda zuhur etmiştir. Bu vesile ile naat yazmak, okumak ve dinlemek büyük bir keyif ve gelenek hâline gelmiştir. Bestelenmiş naatlar cami ve tekkelerde yapılan ibadetlere dâhil edilmiş; naat okuyan kimselere naat-han, naat yazan kişilere de naat-gû denilmiştir.⁴ Zamanla bazı şairler naatın sınırlarını genişleterek Hz. Peygamber’in yanı sıra diğer din ve tasavvuf büyükleri için yazılan methiyelere de naat adını vermişlerdir.⁵ Bu çalışmamızda 1882-1965 yılları arasında yaşamış Konyalı şair İbrahim Aczî Kendi’nin Mevlâna Celâleddin-i Rûmî için yazmış olduğu methiye incelenecektir. Çalışmada, ayrıntıya girilmeden Mevlâna Celâleddin-i Rûmî’nin hayatı ile onun Osmanlı şiirindeki yeri ve önemi hakkında bilgi verildikten sonra şair İbrahim Aczî Kendi’nin hayatı ve eserleri incelenecektir. Bu bölümün ardından Mevlâna Celâleddin-i Rûmî için yazılan methiyenin şekil ve muhteva özellikleri açıklanıp çalışmanın sonunda ise methiyenin Farsça ve Türkçe metinleri verilecektir.

1. Mevlâna Celâleddin-i Rûmî’nin Hayatı

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî 604 / 1207 yılında Belh şehrinde dünyaya gelmiştir.⁶ *Mesnevî* adlı eserinin girişinde adının Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî olduğunu belirtmiştir. “Celâleddin” onun lakabıdır. “Efendimiz” anlamına gelen “Mevlâna” ise onu yüceltmek için söylenmiş bir ünvanıdır. Bunun yanı sıra başka ünvanlarla da anılmıştır. Babası Bahâeddin Veled tarafından kendisine “Sultan” manasına gelen “Hudâvendigâr” ünvanı verilmiş, dünyaya geldiği şehre nispetle “Belhî” namını almış, ömrünü geçirdiği Anadolu’ya nispetle “Rûmî, Mevlâna-yı Rûm, Mevlâna-yı Rûmî” olarak tanınmış ve medrese hocalığından dolayı da “Molla Hünkâr, Mollâ-yı Rûm” diye anılmıştır.⁷ Babası “Sultanü'l-Ulemâ” namıyla meşhur Muhammed Bahâeddin Veled, annesi ise Mü’mine Hatun’dur. Annesine nispetle soyunun Hz. Ali’ye dayandığı rivayet edilmektedir.⁸ Mevlâna’nın babası, dönemin yöneticileri ile arasının açılması ve yaklaşan Moğol tehlikesini göz önünde bulundurması sonucunda Belh’ten göç etmeye karar vermiştir. 618 / 1221 yılında Belh şehrini terk eden Bahâeddin Veled, hac vazifesini yerine getirmek niyetiyle Bağdat’a doğru yola çıkmış ve Nişâbur, Mekke, Şam, Erzincan, Malatya ve Larende’yi kapsayan bir yolculuk gerçekleştirmiştir. Larende’de yedi yıl ikamet ettikten sonra Anadolu Selçuklu sultanı I. Alâeddin Keykubad’ın (ö. 634 / 1237) davetiyle Konya’ya gelmiştir. Burada irşat faaliyetlerine devam eden Bahâeddin Veled, 628 / 1231 yılında vefat etmiştir.⁹ Bahâeddin Veled’in Konya’da olduğunu öğrenen ve onu görmek için buraya gelen Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî, şeyhinin vefat ettiğini öğrenince Mevlâna’nın manevi terbiyesini üstlenmiştir. Şeyhinin emanetine dokuz yıl boyunca mürşitlik eden Seyyid Burhaneddin’in vefatından sonra Mevlâna için hayatının dönüm noktası olarak

¹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi Yay., 1997), 948.

² Şemdeddîn Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî* (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317), 1462.

³ Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler* (Ankara: Grafiker Yay., 2014), 173-176.

⁴ Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't* (Ankara: TDV Yay., 1993), 38.

⁵ Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar* (Erzurum: Fenomen Yay., 2007), 181.

⁶ Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı C. I, (İstanbul: Hürriyet Yay., 1973), 153.

⁷ Reşat Öngören, “Mevlâna Celâleddin-i Rûmî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 29, (Ankara: 2004), 441.

⁸ Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, C. I, 155-157.

⁹ Bedüzzaman Fürûzanfer, *Mevlâna Celâleddin*, çev. Feridun Nafiz Uzluk (Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2005), 54-75.

kabul edilen Şems-i Tebrîzî ile tanışması gerçekleşmiştir.¹⁰ Mevlâna uzun yıllar boyunca aldığı ilim neticesinde Arap dili ve edebiyatı, lügat, tefsir, fıkıh, hadis gibi alanlarda kendini geliştirmiş, devrinin önde gelen âlimlerinden biri olmuştur. Sultanu'l-Ulemâ olan babası Bahâeddin Veled ve Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî'nin feyizleri neticesinde pişen, ancak tasavvufi-manevi yolculuğunun son durağına erişmeyen Mevlâna Celâleddin-i Rûmî buna, onu bu yolda yakacak olan kıvılcıma Şems-i Tebrîzî'nin 1244 yılında Konya'ya gelmesi ile erişmiş oldu. Şems ile tanışmasının ardından Mevlâna'da değişim başlamış ve vaazdan, irşattan elini çekip Şems ile tasavvufi sohbetlere dalmak için insanlardan uzaklaşmıştır. Bu yakınlıktan dolayı bazı kimseler, aleyhlerinde olumsuz söylemler yaymışlardır. Çıkan söylemlerden sonra Şems Konya'yı terk ederek Şam'a gider. Şems'in gidişi ile Mevlâna üzüntüye kapılır ve halk ile alakasını tamamen keser. Bu durum karşısında herkesin pişman olduğu sırada Şems'ten Mevlâna'ya bir mektup gelir. Gelen mektup ile Şam'da olduğunu öğrenen müritler, Şems'in geri dönmesi için Sultan Veled'den yardım isterler. Bu yardımı geri çevirmeyen Sultan Veled, yanında götürdüğü Mevlâna'nın mektubu ile Şam'a gider, Şems'i tekrar Konya'ya dönmesi için davet eder, o da bu daveti kabul eder ve 1247 yılında birlikte geri dönerler. Şems-i Tebrîzî'nin Konya'ya dönüşü sevinçle karşılanır, kutlamalar yapılır. Ancak Mevlâna ve Şems eski günlerdeki gibi sohbetlere dalınca bu sevinç uzun sürmez. Mevlâna'nın müritleri ve şehir ahalişi tekrar Şems'e karşı düşman kesilirler. Bu son hadiseden sonra Şems-i Tebrîzî tekrar sırta kadem basar. Konya'yı tekrar terk ettiği ya da öldürüldüğü hakkında çeşitli söylentiler dışında Şems'in akıbetinin ne olduğu bilinmemektedir. Hayatında son derece önemli bir yere sahip olan dostunun kayboluşu ile Mevlâna, duyduğu üzüntüyü gönülleri yakan coşkuncu şiirler ile dile getirmiştir. *Dîvân-ı Kebîr*'de yer alan Şems mahlaslı şiirler bu ıstıraplı dönemin eserleridir. Hayatında yeni bir döneme giren Mevlâna, dostu Şems-i Tebrîzî'den sonra Selâhaddin Zerkûbî (ö. 657 / 1259) ile yakın bir dostluk kurmuştur. Şems'in yerine koyduğu Selâhaddin Zerkûbî'nin vefatından sonra hayatı boyunca ona dostluk eden, ölümsüz eserlerinden biri olan *Mesnevî*'yi yazması için teşvik eden Çelebi Hüsâmeddin'i (ö. 662 / 1284) kendine dost olarak seçmiştir.¹¹ Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, Çelebi Hüsâmeddin ile sohbet arkadaşlığını sürdürdüğü zamanlarda ansızın hastalanıp hummaya yakalanır. İyileşmesi için hekimler yoğun bir çaba sarf etmişlerse de bu çabaları sonuçsuz kalmış ve 5 Cemaziyelahir 672 / 17 Aralık 1273 tarihinde bu âlemden göçmüştür.¹² Tasavvuf tarihinde hak ve hakikat güneşi olarak adlandırabileceğimiz Mevlâna'nın hayatı yaşadığı çağda ve vefatından asırlar sonraki çağlarda da hep merak konusu olmuş, edebiyat alanında hem kendisi hem de eserleri son derece önemli bir yere sahip olmuştur. Edebiyattaki yansımaları görmek için Mevlâna'nın Osmanlı şiirindeki yeri üzerinde durmak gerekir.

2. Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin Osmanlı Şiirindeki Yeri

Velut bir müellif ve Mevlevilik tarikatının piri olan Mevlâna, sufi kimliğinin tesiri ile yaşamı boyunca devlet erkânından her zaman hürmet ve itibar görmüş, halkın her kesiminden müritleri olmuş, halkın sevgisini kazanmış çok önemli bir şahsiyettir.¹³ Osmanlı edebiyatının başlangıcından son çağına kadarki eserlerde Mevlâna ve *Mesnevî*'ye büyük bir saygı ve hayranlık duyulmuştur.¹⁴ Osmanlı şairleri hem biçim hem içerik yönünden Mevlâna'nın eserlerinden, inanç ve düşünce sisteminden istifade etmişlerdir. Yazdıkları şiirlerde Mevlevi tesirinin ve kültürünün izleri görülebilmektedir. Eserlerinde Mevlâna ve Mevleviliği işleyen şairlerin çoğu Mevlevi'dir.¹⁵ Mevlâna'nın etkisi bir hayli büyük olup Mevlevi olmayan şairler dahi doğrudan ya da dolaylı olarak eserlerinde Mevlevilik kültürünün zengin motiflerine

¹⁰ Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlâna Celâleddin Hayatı, Eserleri, Felsefesi*, (İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yay., 2020), 45-49.

¹¹ Emine Yeniterzi, *Sevginin Evrensel Mühendisi Mevlâna* (Ankara: TDV Yay., 2020), 16-20.

¹² Fûrûzanfer, *Mevlâna Celâleddin*, 110.

¹³ Mehmed Fuad Köprülü, *Türk Edebiyat Tarihi* (Ankara: Akçağ Yay., 2011), 270-271.

¹⁴ Abdülkadir Karahan, "Eski Edebiyatımızda Mevlana Sevgisi" *Mevlana Güldestesi* (Konya: 1964), 79.

¹⁵ Halûk Gökalp, *Mevlâna Methiyeleri* (İstanbul: Kriter Yay., 2009), 27.

başvurmuşlardır.¹⁶ Mevlâna mutasavvıf bir şairdir. Bu sufi-şair kimliği nedeniyle Mevlevilik tarikatı geleneğinde şiir çok önemli bir yer kazanmış ve böylelikle Mevlevihanelerde edebî bir muhit oluşmuştur. Çok geniş bir coğrafyaya yayılma imkânı bulan Mevlevilik tarikatının çatısı altında yüzyıllar boyunca pek çok sanatkar yetişmiştir. Osmanlı edebiyatında 330 adet Mevlevî şairinin yetişmesi, Mevlâna'nın edebiyata etkisini ve ne denli büyük bir şahsiyet olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁷ Şiir, sema ve musiki Mevlâna'nın eğitim sistemini oluşturan üç önemli unsurdur. Mevlâna bu üç unsurdan şiiri, düşünce ve duygularını ifade etmede bir araç olarak kullanmıştır.¹⁸ Mevlâna'nın inanç ve düşüncelerini ifade etmek için şiiri bir vasıta olarak kullanması Osmanlı edebiyatının şekillenmesi ve zenginleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Mevlevî olsun ya da olmasın şairlerce, Mevleviliğe ait birçok unsur şiirlerde malzeme olarak kullanılmıştır. Zikredilen unsurların başında bir müzik aleti olan neyin yanı sıra sema, kûlah, Mevlevihane ve *Mesnevî* eseri gelmektedir.¹⁹ Etkisi asırlarca süren bu büyük mutasavvıf ve düşünürden etkilenenlerden biri de çalışmamıza konu edindiğimiz Konyalı şair İbrahim Aczî Kendi'dir.

3. İbrahim Aczî Kendi'nin Hayatı

Konya'nın Piri Mehmet Paşa Mahallesi'nde 1299 / 1882 yılında dünyaya gelen İbrahim Aczî'nin babasının ismi Mahmud Efendi (ö. 1899), annesinin ismi ise Emine Hanım'dır (ö. 1910). Babası Mahmud Efendi'nin ailesi zamanın önde gelen ailelerinden biridir. Şairin dedesi Edhem Efendi, İstanbul'da saray kurşuncubası vazifesini yapmış ancak sarayda dönen çeşitli entrikaların sonucunda Konya'ya sürgüne gönderilmiştir. Sürgüne gönderilen babasını ziyaret etmek için Konya'ya gelen Mahmud Efendi, burada Çelebi ailesinden Rüstem Çelebi'nin kızı Emine Hanım ile tanışıp evlenmiş ve Konya'ya yerleşmiştir.²⁰ Bu izdivacın neticesinde dünyaya gelen şair İbrahim Aczî Kendi, babasının müdürlüğünü yaptığı Konya Ereğli'sinde bulunan bir okulda eğitim hayatına başlamıştır. Okuma ve yazmayı hızlıca söken İbrahim Aczî küçüklüğünden itibaren okumaya meraklı, okumayı seven bir çocuk olmuştur. Küçük yaşta Âşık Kerem, Âşık Garip ve Âşık Dertli gibi halk ozanlarının hayatlarını konu edinen kitapları okumuştur. Aczî, medrese eğitimine 1311 / 1895 yılında Konya Türbesi'nin yanında bulunan Molla Efendi Medresesinde başlamıştır. Medreseye başlayan Aczî kısa bir sürede *Binâ*, *Maksûd*, *Avâmil* gibi Arapça kavait kitaplarını bitirmiş, Molla Câmî'nin (ö. 898 / 1492) eserlerini okuyacak düzeye ulaşmıştır. İbrahim Aczî, Farsça eğitimini ise Mevlâna Türbesi'nin hafızkütübü olan Derviş Rıza Dede'den almıştır. İdadiye gitmek isteyen Aczî, ilk başlarda bu düşüncesinin desteklenmediğini, medrese erbabınca idadiye gidenlerin hoş karşılanmadığını belirtmiş ancak babası Mahmud Efendi'nin teşvikleriyle 1312 / 1896 yılında başladığı Konya İdadi Mektebini, göstermiş olduğu üstün çaba ile bir yıl erken bitirerek 1315 / 1899'da mezun olmuş fakat aynı yıl babasını kaybetmiştir. Nazik, kibar ve merhametli bir kişi olarak ifade edilen şairin babası Mahmud Efendi, Konya Üçler Mezarlığına defnedilmiştir. Babasının vefatından sonra ailesinin geçimini yüklenen Aczî, okuma arzusu ile Mısır'a gitmeyi istemiş olsa da annesinin ısrarı ve ailesinin içinde bulunduğu durumdan dolayı bu fikrinden vazgeçerek Konya Darülmualiminine kayıt yaptırmıştır. Ardından İstanbul Mülkiye Mektebine giren İbrahim Aczî, burada, Giritli bir arkadaşı aracılığıyla, dönemin yöneticilerini eleştiren Midhat Paşa'nın (ö. 1884) okunması yasaklanan ünlü savunma nutkunu okuma fırsatı bulmuştur. Mektebe yapılan ani bir baskın esnasında nutkun bulunması neticesinde gözaltına alınmış ve yapılan sorgulama sonrasında 1317 / 1901 yılında tedbir amacı ile Konya'ya sürgüne

¹⁶ Nilgün Açık, "Divan Edebiyatında Mevlevilik Etkisi ve Mevlevî Şairler" (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2002), 113. Şiirde Mevlevilik unsurları hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Necip Fazıl Duru, "Mevlevî Şairlerin Mevlevilik Unsurları" (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 1999); Eda Tok, "17. Yüzyıl Mevlevî Şairlerin Şiirlerinde Mevlâna ve Mevlevilik" (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2015).

¹⁷ Açık, "Divan Edebiyatında Mevlevilik Etkisi ve Mevlevî Şairler", 319.

¹⁸ Ahmet Mermer vd., *Osmanlı Şiirinde Mevlâna Övgüleri ve Mevlevilik Unsurları* (Ankara: TDV Yay., 2009), 13.

¹⁹ Gökalp, *Mevlâna Methiyeleri*, 28-29.

²⁰ Muhammet Akif Tiyek, "İbrahim Aczî Kendi Hayatı, Eserleri ve Dîvân'ı (İnceleme-Metin)" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2022), 10-11.

gönderilmiştir.²¹ Konya'ya dönen Aczî, bu şehirde 1321 / 1905 yılında askerliğini fahrî serçavuş olarak yapmıştır.²² Çalışma hayatına 1315 / 1889 yılında başlayan Aczî'nin ilk görevi de Nafia Kalemi Evrak Kâtipliği olmuştur. Hayatı boyunca yol mühendisliği, evrak kâtipliği, tahrirat kâtipliği, maliye kâtipliği, nüfus memurluğu, nahiye müdürlüğü, öğretmen ve başöğretmen gibi çeşitli görevlerde çalışan İbrahim Aczî 1936 yılında emekliye ayrılmıştır. 1934 yılında Soyadı Kanunu ile "Kendi" soyadını almıştır. İbrahim Aczî Kendi 1320 / 1904 tarihinde Mehmed Emin Efendi ve Şerife Hanım'ın kızı Semiye Hanım (ö. 1975) ile evlenmiştir. Bu evlilikten Behiye, Mahmude, Mahmudiye isminde üç kız; Mahmut Havfi, Ali Tarık, Kamerşah ve Ahmet Cenap isminde dört erkek olmak üzere yedi çocuğu olmuştur. 6 Ağustos 1965 yılında hastalanan İbrahim Aczî Kendi, 9 Ağustos 1965 tarihinde Konya'daki evinde hayata gözlerini yummuş, naaşı Konya Üçler Mezarlığına defnedilmiştir.²³

4. İbrahim Aczî Kendi'nin Eserleri

Velut bir şahsiyet olan İbrahim Aczî, yaşamı boyunca birçok eser kaleme almıştır. İbrahim Aczî'nin ailesi, onun ardında bıraktığı eserleri vasiyeti üzerine Konya Yusuf Ağa Kütüphanesine bağışlamıştır. Şairin bu kütüphanede özel bir koleksiyonu mevcuttur. Osmanlıca yazma ve matbu eserlerinin yanı sıra Latin alfabesi ile kaleme almış olduğu eserleri de muhafaza edilmektedir. Hayatının son demlerine kadar kalemini elinden bırakmayan şair, Konya'da yayın faaliyetinde bulunarak çeşitli gazete ve dergilerde de tefrika ve makaleler yayımlamıştır. Eserleri üzerine ayrıntılı bir çalışma yapılmış olan müellifin başlıca eserleri *Dîvân-ı Aczî*, *Mevlâna ve Cihân*, *Rind u Zâhid*, *Cönkler ve Aşıklar*, *Devr-i Zaman Rubailerim*, *Ravzatü'l Uşşâk*, *Dünyaya Bakarak*, *Fazâilü'd-Dîn ve Şehâdet-i Hazret-i Hüseyin*'dir. Bu çalışmamızda yalnızca makalenin ana eksenini oluşturan Mevlâna Celâleddin-i Rûmî için kaleme alınan *Na't-ı Mevlâna* adlı eseri incelenecektir.²⁴

5. İbrahim Aczî Kendi'nin Na't-ı Mevlâna'sı

5.1. Nüsha Tavsifi

İbrahim Aczî'nin yazmış olduğu naatın üç nüshası bulunmaktadır. Bunlardan ikisi (YA1 ve YA2), şairin kaleme aldığı yazma eserlerinden biri olan *Mevlâna ve Cihân* adlı eserinin içerisinde yer almaktadır. Bu eserin Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi kataloglarında iki nüshası bulunmaktadır. İki naat da müellif nüshasıdır. Şair, bu eserini yazmadaki amacının Mevlâna ile yakınlarının hayatlarını anlatmak olduğunu ve bunu şöhret ya da para için değil ilim ehline bir hediye sunmak için yaptığını ifade eder. Üçüncü nüsha ise (YA3) aynı koleksiyonda, ismi tespit edilemeyen ve eksik olan bir derleme kitabın içerisinde yer almaktadır.

5.1.1. Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi, 42 Yu 10447/1 Nüshası (YA1)²⁵

Mevlâna ve Cihân'ın 42 Yu 10447/1 arşiv numarası ile kaydedilen ilk nüshası 150x103-125x97 mm ebadında olup ciltsizdir. Müsvedde hâlde kaleme alınan eser 325 varaktır. Rika

²¹ Tiyek, "İbrahim Aczî Kendi Hayatı, Eserleri ve Dîvân'ı (İnceleme-Metin)", 14-16.

²² Tiyek, "İbrahim Aczî Kendi Hayatı, Eserleri ve Dîvân'ı (İnceleme-Metin)", 24.

²³ Tiyek, "İbrahim Aczî Kendi Hayatı, Eserleri ve Dîvân'ı (İnceleme-Metin)", 24-34.

²⁴ Muhammet Akif Tiyek, "İbrahim Aczî Kendi Bibliyografyası" *ATEBE* 6 (Aralık 2021): 177. İbrahim Aczî Kendi'nin eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için adı geçen çalışmaya bakınız. Aczî'nin eserleri hakkında yapılan bazı çalışmalar şunlardır: Muhammet Akif Tiyek, "İbrahim Aczî'ye Ait Bir Dönem Eleştirisi: Dünyaya Bakarak." *Kalemname* 7/13 (Haziran 2022): 147-170; Muhammet Akif Tiyek, "Kerbela Vakası Üzerine Yazılan Bir Eser: Şehâdet-i Hazret-i Hüseyin" *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 10/26 (2023): 57-78; Muhammet Akif Tiyek, "İbrahim Aczî Dîvân'ında Ahlâkî Bozulmanın Nedenleri", *Din, Düşünce ve Ahlak II* içinde, ed. Bayram Kanarya, (İstanbul: Nida Yay., 2022), 761; Ayşe Acar, "İbrahim Aczî Kendi'nin Rubâileri (Son 180 Rubâî)" (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2019); Hafize Vuslat Bilgen, "İbrahim Aczî Kendi'nin Rubâileri (İlk 180 Rubâî)" (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2018).

²⁵ (YA1), (YA2) ve (YA3) kısaltmaları nüsha rumuzlarını göstermektedir. Rumuzlar belirlenirken nüshanın bulunduğu Yusuf Ağa Kütüphanesi'nin adı esas alınmıştır. Üç nüsha da aynı kütüphanede yer aldığı için kütüphane adının kısaltmasından sonra 1, 2 ve 3 şekline numaralandırılmıştır.

hattı ile yazılmış ve 15 satırdan oluşmaktadır. Eserin başında ve sonunda ne zaman yazıldığı ya da bitirildiğiyle ilgili bir bilgi yer almamaktadır.

Nüşanın başı: (1a) İlahî 'aşk şâhibi irişkin 'ârifler ki Cenâb-ı Hâkîm

Nüşanın sonu: (651b) Dîn 'arz-ı nâmûs mülk gibi bir kayd ve şart tanımayan

5.1.2. Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi, 42 Yu 10446 Nüşası (YA2)

Sonradan bazı düzenlenmeler ve eklemeler ile genişletilmiş olduğu tahmin edilen tebyiz edilmiş nüsha ise 42 Yu 10446 arşiv numarasıyla kaydedilmiştir. 150x103-125x97 mm ebadında, ciltsiz, rika hattıyla yazılmış 16'şar satırlık 495 varaktan oluşmaktadır. Nüsha 11 Eylül 1956 Cuma günü Konya'da telif edilmiştir.

Nüşanın başı: (1a) İlahî 'aşk şâhibi irişkin 'ârifler ki Cenâb-ı Hâkîm kelâmı

Nüşanın sonu: (779b) Cânım 'aşıklara fedâ olsun bugün cân şaçalım dimekdir

İki nüshası bulunan *Mevlâna ve Cihân* adlı eserin, her iki nüshasının da bazı küçük farklılıklar dışında aynı olduğu söylenebilir. Şair Aczî, eserini şu beş kitap üzere tertip ettiğini belirtir:

1. *Erenler Meydanı, Mevlâna ve Yakınları*
2. *Devrân ve Mevlâna Yolunda Aşk ve Âşıklar*
3. *Na't-ı Mevlâna*
4. *Devrân Mevlâna Hak ve Hakikat*
5. *Mevlâna ve Mesnevî*

5.1.3. Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi, 42 Yu 10448 (YA3)

Üçüncü nüsha da Konya'da Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde 42 Yu 10448 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Nüşanın ismi katalogda naatın başlığı ile kaydedilmiş ancak kaydedilirken yazım yanlışı yapılmıştır. Katalogda "*Dar na't-i Mevlana bi hamta kudusi sirra*" şeklinde yapılan kaydın doğru biçimi "*Der-Na't-ı Mevlânâ-yı bî-hem-tâ Kuddise Sırruhû*" şeklindedir. 145x105 mm ebadında olan nüsha ciltsizdir. 93 varaktan müteşekkil eser, rika hattı ile yazılmış ve 17 satırdan oluşmaktadır. Telif tarihi ve yeri belli olmayan nüsha eksiktir.

Nüşanın başı: (1b) To hürşîdî ki cihân şevket ziyâdârest

Nüşanın sonu: (93) Ey yâr ey yâr der vaz'iyet çe güyem

5.2. Şekil Özellikleri

Şair İbrahim Aczî Kendi, eserinde belirttiği üzere bir gece garip bir his ile Mevlâna için bir şiir yazma isteği duymuş ve bunun neticesinde 47 beyitlik Farsça bir kaside kaleme almıştır. Şair Aczî daha sonra bu Farsça şiiri Türkçeye çevirmiştir. Bu manzum çeviriyi yine kaside nazım şekliyle yazmıştır. 48 beyitten oluşan bu manzumeyi serbest vezinle kaleme almıştır. Kaleme aldığı bu methiyede kafiye türlerinden mürdef kafiyeyi tercih eden şair, redifte ise ekle yapılan redif kullanımını tercih etmiştir. Revî harfî bîmâr ve dînâr kelimelerindeki "-r" harfleri olup "*-dır*" eki ise rediftir:

Çok kimseler ki ondan söz şatar ne fâyda
Sırrın bilmezler bir takım lâf ki bîmârdır

Çarın fenâ-yı ğıda fikr bozuk gönül hevâda
Çünkü onların gönlü başka meyli dinârdır

5.3. Muhteva Özellikleri

Aczî, yazdığı methiyesinde Mevlâna'nın yüceliğini belirtmek için onu çeşitli yönleriyle teşbih etmiş, Mevlevî kültürüne ait mefhumları kullanarak manzumesine zenginlik katmıştır. Bu muhteva başlığı altında Aczî'nin Mevlâna'yı nasıl ve hangi yönlerini övdüğü methiyeden alınan örnek beyitler ile açıklanmaya çalışılacaktır. Methiyede yer alan Mevlevîlik unsurları, şahıs ve yer adları alt başlıklar altında incelenecektir.

Aczî, yaşamın kaynağı olan, dünyayı aydınlatan, insan, hayvan ve nebat için hayatı derecede elzem olan güneşi, Mevlâna'nın hakikati açığa çıkaran sözlerine benzetmektedir:

Sen bir güneşin ki cihân şavkıñdan ziyâdardır
Lafz-ı Mevlânâ nâmına lâyıf cihândardır

Mevlâna'nın ışığı her gönülde bir gevherdir ki temiz kalpli kimseler ondan daima nasip ve feyiz alırlar. Mevlâna'nın temiz ve ruşen vasıfları, âşıkların asırlardan beri feyizlendiği membadır:

Her bir sinede senün şavkıñ yektâ gevher
Her temiz kalb ki her dâ'im ondan behredardır

Aşk âleminin sultanını başka bir gözle görenlerde, ona dil uzatanların gönüllerinde, fenalık bulunmaktadır:

Ey sultân-ı 'aşk her kim seni başka görürse
O gönlünde kem mâye tutar bed-ahrârdır

Mevlâna, kendisini eleştirenlere yüce yaradılışından tevazu ile cevaplar verir. Bu cevaplar belîğ manada onlar için keskin bir kılıç darbesi gibidir:

Tevâzu' ile sen onlara cevâb virdiñ
Zâhirde belîğ faqâh bātında zü'l-fikârdır

5.3.1. Mevlevilik Unsurları

5.3.1.1. Mesnevî

Şair Aczî methiyesinde Mevlevilik unsurlarından en çok, Osmanlı edebiyatının en önemli eserlerinden biri olan *Mesnevî*'yi zikretmiştir. Şair, asırlarca hiçbir kitaba kutsal, mübarek anlamına gelen şerif isminin verilmediğini bu ismin yalnızca *Mesnevî*'ye verildiğini belirtir. *Mesnevî-i Şerif*'in sırrının Hak sırrı olduğunu söyleyen Aczî, bu kutsal eserin hasta gönüllerin şifa kaynağı olduğunu ifade eder. *Mesnevî*'nin sözlerinden başka söylenenleri saman tozuna benzetip değersiz olduğunu dile getirir. Onun her harfi, her sözü hikmet ve vahdet sırrıdır. Onu ancak Mevlâna'nın murat ve maksadına aşına olan arifler anlar:

Şerîf nâmını almadı hîç bir kitâb aslâ
Onuñ ismi tek şerîf oldı her bârdır

Meşnevî'niñ sırrı Hâk sırrındandır hülûş ister
Ondan hâriç o sözler ki keh gubârdır

Meşnevî'nden her harf hikmet ü vahdet sırrıdır
'Ârifler añlar onlar onuñla çün hem-yârdır

5.3.1.2. Kubbe-i Hadrâ

Yeşil renkli kubbesi vesilesiyle Kubbe-i Hadrâ olarak da anılan Mevlâna'nın türbesi, Mevlevilikte mukaddes mekân sayılmıştır. Şair Aczî, Mevlevilerin bu kutsal mekânını methiyesinde zikretmiş, şairlerce Mevlâna'nın türbesini tanımlamak için kullanılan Kâbetü'l-uşşâk tabirine telmihte bulunmuştur. Şair, bu yeşil kubbeden her vakit Mevlâna'nın yüce ruhaniyeti ve maneviyatı hasebiyle etrafa nur yayıldığını ifade eder:

O mihrâba Ka'betü'l-'uşşâk diyen şâ'ir ne hoş
Her kim ki ora nâkış gelirse bed-kârdır

Ey celâl-i Hâk seniñ mihrâbıñ her zemînde
Her kim ki o mihrâba teveccüh ider vefâdardır

5.3.1.3. Sema

Sema, Mevlevilikte önemli bir unsur olan, Mevlevi dervişlerinin müzik ve ritim eşliğinde vect ile sağdan sola doğru dönerek yaptıkları ayindir. Mevlâna'nın seması arşîâlâ seyranından olup bu hâl ona mahsus vecd-i Huda'dan bir semavi hâldir. Bu semayı küçümseyen kişinin insan değil, insan görünümünde bir hayvan olduğunu belirtir şair:

Semâ'ın 'arş seyrânındandır onı kim görür
Bu zâtına hâş vecd-i Hüdâ ki semâdardır
Her kim ki semâ'ı taḥfif iderse insân değil
İnsân şeklinde onlar bir nev' ḥımârdır

5.3.1.4. Ney

Dokuz boğumlu bir kamıştan yapılan, bir arşın uzunluğunda olan ve Mevleviler arasında oldukça itibar gören üflemeli bir müzik aletidir. Mevlâna, *Mesnevî*'sine neyi anlatarak başlamıştır.²⁶ Ney, insanın manevi âlemden ayrılarak dünyevi âleme gelişinden dolayı duyduğu ayrılık acısını, feryadını temsil eder. Şair Aczî neyin, manevi âlemden hoş kelimeler getirdiğini, ilahi aşkı anlattığını belirtir. Cahil insanların bunu anlamaktan âciz olduğunu, bunu ancak gönül ehli kimselerin idrak edebileceğini ifade eder. Neyin sesini, ona iyice kulak verenlerin anlayacağını, ancak kendi devrinde bu sırrı anlayanların kalmadığını belirten Aczî, onları âciz hastalara benzetir:

O ney ki zât-ı 'aşkıdan saña bir şeyler söyler
O düdük değil hâtifden gelir hoş güftârdır
Nâdân anlamaz ehl-i diller añlar bu mişâli
Bunuñ için kemâliñ rind gönülde ber-ḫarârdır
Neyiñ sesine kulak lâzımdır ne söyler bile
Faḫaḫ şimdi kulaklar hep ma'lûl pür-bârdır

5.3.2. Şahıslar

5.3.2.1. Şems-i Tebrîzî

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin sohbet dostu olan Şems-i Tebrîzî (ö. 645 / 1247?) onun hayatında çok önemli bir yere sahip olup tasavvufi kimliğinin gelişiminde de aynı öneme sahip bir şahsiyettir. Mevlâna için yazılan methiyelerde adı en çok anılan kişidir. Mevlâna'nın *Dîvân-ı Kebîr* adlı eserine *Dîvân-ı Şems-i Tebrîzî* adının verilmesi onun Mevlâna ve Mevlevilikte etkisini ve önemini göstermektedir.²⁷ Şair Aczî, Mevlâna'nın yüz yılda bir gelen bir müceddit olduğunu, ona bir dost lazım olduğunu, bir çiçeğin başka bir çiçekle açılabilmesini ifade eder. İşte bu çiçek Tebrîzli Şems'tir:

Sen tek bir kûṭb idiñ bu 'âlemde ancak
Eş lâzım çünkü çiçek çiçekle şükûfezârdır
Biri Şemsü'd-dîn Tebrîz'de doğdı geldi bura
Biri sensin ki nûr bu sâḫada parlar lem'adârdır

²⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü* (İstanbul: Kapı Yay., 2015, 358); Ney hakkında Hz. Muhammed'e dayanan bir rivayet olduğu belirtilir. Rivayete göre Hz. Muhammed, Hz. Ali'ye ilahi aşkın sırrını söylemiş, bu ağır sırrın yükünü taşıyamayan Hz. Ali, bu sırrı Medine dışında yer alan bir kör kuyuya anlatmıştır. Hz. Ali'nin altında ezildiği bu sırrı işiten kuyu coşup köpürmüştür. Kuyudan taşan suyun etrafında kamışlar yetişmiştir. Orada bulunan bir çoban bu kamışlardan bir tane kesmiş, çeşitli yerlerinden delmiş ve ardından üflemeye başlamıştır. Kalplere heyecan ve coşku vermeye başlayan, kamıştan çıkan o ses, ilahi sırrı anlatır olmuştur. Peygamberimiz bu sesi duymuş ve ondaki hikmeti anlamıştır. O zamandan beri ney, bir ilham kaynağı hâline gelmiştir.

²⁷ Gökalp, *Mevlâna Methiyeleri*, 214-215.

5.3.2.2. Molla Câmî

Mevlâna Türbesi'ni ziyareti esnasında söylediği “*Ka'betü'l-uşşâk bâşed in makâm / Her ki nâkıs âmed încâ şod tamâm*” (Bu makâm âşıkların kâbesi oldu. Buraya noksan gelen tamamlandı.) anlamındaki beyit²⁸ vesilesiyle şair Aczî, Molla Câmî'ye (ö. 898 / 1492) telmihte bulunmakta ve onun ne güzel bir şair olduğunu belirtmektedir:

O mihrâba Ka'betü'l-uşşâk diyen şâ'ir ne hoş
Her kim ki ora nâkıs gelirse bed-kârdır

5.3.2.3. Ferîdun

İran mitolojisinin en büyük kahramanı olarak kabul edilmektedir. Saltanatı beş yüz yıl sürmüş; Fars edebiyatında güç, ihtişam, zafer ve başarının simgesi olmuştur. Adil oluşu ile İslami kaynaklarda övülen bir şahsiyettir.²⁹ Şair Aczî, Molla Câmî'nin “*Ân Feridûn-ı cihân-ı ma'nevi*” ile başlayıp devam eden kıtasında³⁰ mana âleminin Ferîdun'udur teşbihinin yetersiz kaldığını söylemektedir. Ferîdun dünya saltanatı sürmüş bir insanken Mevlâna Hak ile hak olmuş ruhani âlem saltanatına ermiş mümtaz bir kutuptur. Mevlâna'ya Ferîdun-ı cihan demektense ona “bin sübhânî” demenin daha yararlı olduğunu belirtir:

Ferîdun dimiş saña bir şâ'ir degil lâyıq
Biñ sübhânî demek elbetde sezâvârdır

5.3.3. Yer Adları

5.3.3.1. Belh

Türkistan'ın güneyinde bulunan, eski ve meşhur bir şehir olan Belh,³¹ günümüzde Afganistan'ın kuzeyinde yer almaktadır. Mevlâna'nın doğum yeri olması hasebiyle Mevlâna methiyelerinde adı sıkça zikredilmektedir. Şair Aczî, Mevlâna'yı bütün âlemi aydınlatan Belh güneşi olarak tasavvur etmiştir:

Ey Belh güneşi her 'âleme şavk virdiñ
Her yer onuñla hayât buldı cân-nisârdır

5.3.3.2. Konya

Konya; Belh şehrinde doğan güneşin insan-ı kâmil mertebesine ulaştığı yerdir. Konya şehri, tasavvuf ve edebiyatın en önemli simalarından biri olan Mevlâna ile âdeta özdeşleşmiştir. Şair Aczî, Mevlâna ve Şems'in Konya'da birbirlerine kavuşmalarından dolayı şehrin sevinçle dolup taşıdığını belirtir:

Konya toprağında her iki kûtb birleşdiñiz
Bu ni'met-i 'aşkdır Konya bundan pür-mesârdır

5.3.3.3. Tebrîz

İslam âleminin önemli kültür ve sanat merkezlerinden biri olan Tebrîz, İran'da yer alan bir şehirdir. Mevlâna'nın dostu Şems'in Tebrîzli oluşundan dolayı bu şehrin adı edebiyatımızda

²⁸ Mustafa Çıpan vd., *Âşıklar Kâbesi (Ka'betü'l-Uşşâk)* (İstanbul: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014), 64.

²⁹ Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü* (İstanbul: Kocabalı Yay., 2017), 341-342.

³⁰ Halef Nas, “Yeni Türk Şiirini Besleyen Bir Kaynak: Mevlâna” *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 5(2) (2021): 224; Molla Câmî'nin söylediği kıta:

“*Ân Feridûn-ı cihân-ı ma'nevi
Bes büved burhân-ı kadreş Mesnevi
Men çi guyem vasf-ı an âlicenab
Nist Peygamber veli dared kitâb.*”

³¹ Ahmed Rif'at Efendi, *Lugat-i Târihiyye ve Coğrafiyye (Tıpkıbasım)* C. II, (İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, 1300), 131.

sıkça zikredilmiştir.³² Şair Aczî, “*Hamdım, piştim, yandım.*” düsturunca Mevlânâ’yı yakan ateş olan Şems’in, Tebrîz diyarında doğan bir nur olduğunu belirtir:

Biri Şemsü’-d-din Tebrîz’de doğdı geldi bura
Biri sensîñ ki nûr bu sâhâda parlar lem’adârdır

Metnin Transkripsiyonunda Takip Edilen Yöntem

1. Metnin oluşturulmasında 42 Yu 10446 (YA2) nüshası esas alınmıştır.
2. Naatın Farsçası orijinal hâliyle yazılmıştır.
3. Beyitlerin numaralandırılması tarafımızca yapılmıştır.
4. Varak numaraları ilgili beytin sağında köşeli parantezle [] gösterilmiştir.
5. Özel isimler büyük harfle gösterilmiş, özel isme gelen ekler kesme işaretiyle (‘) ayrılmıştır.
6. Arapça ve Farsça kelimeler, İsmail Ünver’in makalesi³³ esas alınarak yazılmıştır.

6. Metin

6.1. Naatın Farsça Metni

در نعت مولانای بی همنا قدس سره

- 1 تو خورشیدی که جهان شوقت ضیا دارست
لفظ مولانا سزا نامت جهاندارست
- 2 فریدون گفته ترا شاعر ناشایسته
بیگ سبحانی گفتن ترا سزا وارست
- 3 کسی نیست که ترا حیران مباد هرآن
در هر اقلیم نامت بلند و پایدارست
- 4 زافق ازل طلعت تو هائل نیست
چنان شوق حق هر دل از و شعله دارست
- 5 یکتا گوهرست شعله تو در هر جنان
دل خاصانرا دائم ازو بهره دارست
- 6 گر مجب بودی ای مدعی بیا را هش
آمدان خوش دل نیامدان شرمسارست
- 7 ای سلطان عشق هر که بدید ترا دیگر
آن دارد در دل کم مایه بر احرار است
- 8 تو بر ایشانرا با تواضع جواب کردی
در ظاهر بلیغ و در باطن ذولفقارست
- 9 از فم پاکت آب و حیات ریزان شده
آن مشنویت که بدل بیمار شفادارت
- 10 سخنهای تو زیباغ ازل د هر خوش بو
محصول فکرت گل کفتارت نوبهارست
- 11 آن شریف کتاب دارد سه وجه از ملکوت
هر عقل که هست در پیش او بی اقتدارست

³² Hasan Aktaş, *Çağdaş Türk Şiirinde Coğrafya* (Edirne: Yort Savul Yay., 2003), 145.

³³ İsmail Ünver, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” *Türkoloji Derneği Dergisi* 9/1 (1993): 51-89.

- 12 هیچ کتاب نداد نام شریف دیراز عصران
نام مثنوی شریف شد که هر بارست
- 13 آن از قدسیت یک ناسمت که بر دوام شد
با عصران زنده دوران کند بر قرارست
- 14 بی کسانکه سخن پرداخت از آن چه سود
ندانند لغزش گزافهای جون بیمارست
- 15 شکم بد غذا فکر بد خواه دل در هوا
چون میل آنان دیگرگون بر میل دینا رست
- 16 سر مثنوی از سر حق خداهد خلوص
آن سخنهای که در بیرونش گه غبارست
- 17 هر حرف که ازو سر حکمت سر وحدت
عارفان فهمد چون ایشان هم بارست
- 18 غبطه بخشایند بصیت این همه سروشان
در سما آنان جمعیت ابرارست
- 19 هر بار در اطراف محرابت وقفه گزین
سلام و ثنا فشانند چه خوب شعارست
- 20 چه خوش گفته بدو شاعر کعبه العشاق
هر که ناسزا آید آنجا بد کارست
- 21 ای خورشید بلغ شوق دادی در هر عالم
باوی هر زمین حیات یافته جان نثارست
- 22 آیا که رساند این منزل را درین دهر
نا معلوم که یار این محرا برا که آغیا رست
- 23 تو قطب یکتا بودی درین عالم پس که
همتا باید بود شکاف از هار با از هاریست
- 24 درخال قونیه هر دو قطب شدی مخاذی
نعمت عشقست ازین قونیه پر مارست
- 25 یکی شمس الدین در تبریز زاد آمد اینجا
یکی توئی نور درین ساحه لمعه دارست
- 26 ای جلال حق محراب تو در هر زمین
هر که آن محراب توجه کرد وفادارست
- 27 هر شام وسحر در قبه حضرای تو
نور معنوی طلعت افزا بیشمارست
- 28 کجا آن دیده که بدید شوقت از و محراب
اندر نابینا ولیک بنایان بسیارست
- 29 بی نادانکه بایه ات خواهد دخول
آنان که بی شک چونید شهرت بی مدارست
- 30 مخلصانرا که در چوره نورت میدانی
چون محراب تو کشا برندان در احضارست
- 31 هر چیز که ترا نهان نیست چو مرآت عیان
چون در هر جهت مرغ روحت بیدارست

- 32 محبک هم في علمک جلی لاریب قطعاً
در برج عشقت ایشان همه مهماندارست
- 33 انت الطالع من مطلع ذات العشق
ثناک گل فوق الشنابر افکارست
- 34 العلم بحر وماله الحد والساحل
ولکن علمک من فقرها پراسرارست
- 35 نکتهای تو بهر دل را شفای محضن
چون مغز قرآن امرحق سر جبارست
- 36 آن نکته ها برا شناسد پس اهل حق
اندر اهل حق اهل شهرت در کارست
- 37 گزیده روح در خطاب بزم الست
فضل تو از وی این بی گمان و مختارست
- 38 آن فضیلت سماویست که از بزم حق
نه شهرت دهر نه اختشام نه سپهدارست
- 39 در ازل شسته قلبت جوهر بآب کوثر
جسم تو لطیف باهق همی خوش عیارست
- 40 سماع ترا از سیران عرش که بنید آن
این خاص بذاشت وجد خدا سمدارست
- 41 هر که این سماع تخفیف کز نیست انسان
آنان در شکل انسان نوعی خمارست
- 42 آن نی که از ذات عشق چیزها گوید
آن مزماری نیست آید هاتف خوش گفتارست
- 43 نادان نفهمد اهل دلان فهمد این لفظ
نک ازین در دل کمال تو بر قرارست
- 44 صدا ی نی را گوش باید که چه گوید بران
لیک گوشان کنون همه معلول بد پارسرست
- 45 مکو افسانه این سخن هاز ای غافل بو
این داد خدا در حضورش شد اقرارست
- 46 من چه کویم که زبانم کوتاه در مدحت
پس بی تاب شووقت چون دلم تا بدارست
- 47 چو برک گل در باغ مدحت رند عاشقان
با اشتیاق هر دم ترا هر خدمتکارست

6.2. Na'tın Transkripsiyonlu Metni

Der-Na't-ı Mevlânâ-yı Bî-Hem-tâ ẖuddise Sırruhû

- 1 Sen bir güneşin ki cihân şavkıñdan ziyâdârdır [339a]
Lafz-ı Mevlânâ nâmiña lâyıķ cihândârdır
- 2 Ferîdün dimiş saña bir şâ'ir degil lâyıķ
Biñ sübhâni dimek elbetde sezâvârdır

- 3 Bir kimse yok ki her dem saña hayrân olmasın
Bütün eḡālîmde nāmıñ yüksek hem pâyidârdır³⁴
- 4 Senin toḡuşıñ ufḡ-ı ezelden hâ'iliñ yok
Öyle şavḡ-ı Hâk ki her gönül ondan şu'ledârdır
- 5 Her bir sînede senüñ şavḡıñ yektâ gevher
Her temiz ḡalb ki her dâ'im ondan behredârdır³⁵
- 6 Eger dost iseñ sen ey müdde'î yoluna gel³⁶
Gelenler hoş-dil gelmeyenler hep şermsârdır³⁷
- 7 Ey sultân-ı 'aşḡ her kim seni başka görürse **[340b]**
O gönülünde kem mâye tutar bed-aḡrârdır
- 8 Tevâzu' ile sen onlara cevâb virdiñ
Zâhirde belîḡ faḡat bâtında zü'l-fiḡârdır
- 9 Pâk aḡzındañ hep âb-ı hayât akmışdır hemân
O Meşnevî'ñ ki her ḡaste gönle şifâdârdır³⁸
- 10 Seniñ sözleriñ bâḡ-ı ezelden virir hoş ḡoḡu
Maḡşül-i fikriñ gül sözleriñ de nev-bahârdır
- 11 O Meşnevî ki melekûtđan üç veche mâlik
Her 'aḡl ki var onuñ öñünde bî-iḡtidârdır
- 12 Şerîf nāmını almadı hîç bir kitâb aşlâ
Onuñ ismi tek şerîf oldu her bârdır
- 13 Bu ḡudsiyetden öyle bir nâm ki ber-devâm
Cânlı bir devrân 'aşırılca ber-ḡarârdır
- 14 Çoḡ kimseler ki ondan söz satar ne fâйда
Sırrın bilmezler bir ḡaḡım lâf ki bîmârdır
- 15 ḡarın fenâ-yı ḡidâ fikr bozuḡ gönül hevâda
Çünki onlarıñ gönüli başka meyli dînârdır³⁹
- 16 Meşnevî'niñ sırrı Hâk sırrındandır ḡulûş ister **[341a]**
Ondan ḡâriç o sözler ki keh ḡubârdır
- 17 Meşnevî'nden her ḡarf ḡikmet ü vaḡdet sırrıdır
'Ârifler añlar onlar onuñla çün hem-yârdır⁴⁰
- 18 Bu fâzîlete ḡıḡta-baḡşâdır bütün melekler⁴¹
Çünki onlar gökde cem'iyet-i ebrârdır
- 19 Miḡrâbıñ eḡrâfında dâ'im ḡururlar onlar⁴²
Selâm u şenâ şaḡarlar ne hoş şî'ârdır
- 20 O miḡrâba Ka'betü'l-'uşşâḡ diyen şâ'ir ne hoş
Her kim ki ora nâḡış gelirse bed-kârdır

³⁴ 3. hem: ü, YA2.

³⁵ 5. her: -YA2.

³⁶ 6. sen: -YA2.

³⁷ 6. hep: -YA2.

³⁸ 9. Her: -YA2.

³⁹ 15. dinârdır: paradır, YA2.

⁴⁰ 17. çün: -YA2.

⁴¹ 18. bütün: hep, YA1.

⁴² 19. ḡururlar: dönerler, YA1.

- 21 Ey Belğ güneşi her 'āleme şavķ virdiñ
Her yer onuñla hayāt buldı cān-niṣārdır
- 22 'Aceb bu dünyāda kim irer bu menzile
Belli degil bu mihrāba kim dost kim aġyārdır
- 23 Sen tek bir kuṭb idiñ bu 'ālemde ancak
Eş lāzım çünki çiçek çiçekle şükūfezārdır
- 24 Konya topraġında her iki kuṭb birleṣdiñiz
Bu ni'met-i 'aşķdır Konya bundan pür-mesārdır
- 25 Biri Şemsü'd-dīn Tebrīz'de doğdı geldi bura [342b]
Biri seniñ ki nūr bu sāhada parlar lem'adārdır
- 26 Ey celāl-i Hāķ seniñ mihrābıñ her zemīnde
Her kim ki o mihrāba teveccüh ider vefādārdır
- 27 Her akşam u şabāh senin yeşil kubbenden
Ma'nevī nūr toġar etrāfa pertev şalar nārdır
- 28 O göz nerede ki şavķıñ o mihrābdan göre
Görmeyen az lākin görenler çok vardır
- 29 Çok nādān var ki gölgene soķulmak ister
Onlar şöhret ararlar şüphesiz bī-medārdır
- 30 O muhlişler ki nūrınıñ çevresinde bilirsñ⁴³
Çünki mihrābıñ rindlere açık u ihzārdır
- 31 Saña her şey gizli degil āynā gibi 'ayān
Çünki her cihetden rūḥ kuşıñ bīdārdır
- 32 Dostlarıñ 'āleminde 'ayān şüphe yok aşlā
Seniñ aşķıñ burcında onlar mihmāndārdır
- 33 Seniñ toġışıñ zāt-ı 'aşķıñ matla'ından
Medhiñ gül her şenānıñ fevķinde tolu efkārdır
- 34 'İlm bir deñiz onuñ hudūd-ı sāhili yok [343a]
Seniñ 'ilmiñ derindir pür-esrārdır
- 35 Bütün nükteleriñ her göñle şifā-yı maḥz
Çünki 'aşl-ı Kur'ān emr-i Hāķ sırr-ı Cebbār'dır
- 36 O nükteleri añlamak için ehl-i Hāķ gerek
Şimdi ehl-i Hāķ az ehl-i şöhret bisyārdır
- 37 Hiṭāb-ı bezm-i ezelde rūḥıñ seçilmiş
Fazīletıñ ondan bu şüphesiz u muhtārdır
- 38 O fazīlet semāvīdir ki bezm-i Hāķ'dan
Ne dünyā şöhreti ne ihtişām ne kumandārdır
- 39 Kālbıñ ezelde āb-ı kevşerle yıķanmış cevher
Cismiñ laṭif dā'im ḥaķla hoş 'ayārdır
- 40 Semā'ın 'arş seyrānındandır omı kim görür
Bu zātına ḥāş vecd-i Hudā ki semādārdır

⁴³ 30. O: -YA2.

- 41 Her kim ki semâ'ı taḥfif iderse insân degil
İnsân şeklinde onlar bir nev' ḥımârdır
- 42 O ney ki zât-ı 'aşkıdan saña bir şeyler söyler
O düdük degil hâtifden gelir hoş güftârdır
- 43 Nâdân aňlamaz ehl-i diller aňlar bu mişâli
Bunuň için kemâliň rind gönülde ber-çarârdır
- 44 Neyiň sesine kulaq lâzımdır ne söyler bile
Faķať Őimdi kulaķlar hep ma'lul pür-bârdır
- 45 Bu sözlere efsâne dime ey gâfil yeter [344b]
Bu ḥuzürda dâd-ı Ḥudâ bir iķrârdır
- 46 Ben ne söyleyeyim medḥine dilim kışadır
Anciaķ iŐtiyâķiň gönülümde vardır
- 47 Medḥiň bâğında gül yaprağı gibi rind 'âŐiķlar
İŐtiyâķiňla her dem saña ḥidmetkârdır
- 48 İlahi sırr-ı zâtıň ḥaķķı hidâyet vir
Kuliň 'Aczî mücrim hem çok günâhkârdır

Sonuç

Konyalı Şair Aczî'nin, Mevlâna Celâleddin-i Rûmî için yazdığı *Na't-ı Mevlâna* adlı eserin üç adet yazma nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar üzerine yaptığımız çalışmada Şair İbrahim Aczî, naatı önce Farsça kaleme almış, ardından bunun Türkçe manzum çevirisini yapmıştır. Farsça naat 47 beyit, Türkçe naat ise serbest vezin ile 48 beyit olarak yazılmıştır. Aczî, her iki naatı da kaside nazım Şekliyle kaleme almıştır. Na'tı serbest vezinde yazmasının nedeni Aczî'nin eserlerinde sade bir dil kullanması, halk edebiyatı sahasında birçok eser kaleme alması, *Divan*'ında hece ve aruz veznini kullanmıŐ olması Şeklinde değerlendirilebilir. Mevlâna'nın eserlerini Farsça kaleme alması, Mevlevi ve Mevlâna muhibbi kimseleri etkilemiŐ, Farsçanın Mevlevilikte önemli bir yer edinmesine neden olmuştur. Aczî'nin eserini Farsça ve Türkçe yazması onun hem bir Mevlâna muhibbi hem halk dilini benimsemiŐ bir Şair olması olarak yorumlanabilir. Halûk Gökalp'ın *Mevlâna Methiyeleri* adlı eserinde yer alan Şiirlere göre Aczî'nin naatı 48 beyit ile en uzun dördüncü methiye özelliği taŐımaktadır. Aczî'nin naatını Farsça yazması ve ardından da Türkçe manzum çevirisini yapmış olması, onu benzerlerinden ayıran yönü olarak kabul edilebilir.

Aczî'nin naatında Mevlâna'yı teşbih ediŐi, kullandığı Mevlevilik unsurları, yer verdiği Şahıs kadrosu ve yer adları örnek beyitler ile açıklanmıştır. Şair Aczî, Mevlâna'nın müceddit olduğunu belirtmiş, onu cihanı aydınlatan ve asırlar sonra bile ışığı sönmeyen bir güneŐ olarak tasvir etmiştir. Mevleviliğe ait unsurlardan Mevlâna methiyelerinde çokça kullanılan *Mesnevî*, *Kubbe-i Hadrâ*, *Semâ* ve *Ney* unsurlarını zikretmiştir. Naatta ismi geçen Şahıslar *Şems-i Tebrîzî*, *Molla Câmî* ve *Ferîdun*'dur. Şair Aczî'nin adını zikrettiği yer adları ise *Belh*, *Konya* ve *Tebrîz* Őehirleridir.

Şair İbrahim Aczî Kendi, Osmanlı Şiirinde Mevlevi Şairler zümresine dâhil edilen isimlerden biri değildir. Onu, Mevlâna muhibbi bir Şair olarak addedebiliriz. Müellifin Konya Şehrinde 1955 yılında yazdığı bu naat, Mevlâna için yazılmış methiyeler üzerine yapılan çalışmalarda yer almamaktadır. Yaptığımız bu çalışma ile XX. yüzyıl Őairi Konyalı İbrahim Aczî'nin Mevlâna için yazdığı naat gün yüzüne çıkarılmıŐ, böylelikle Mevlâna methiyelerine yeni bir tanesi daha eklenmiŐtir.

Kaynakça

- Acar, Ayşe. "İbrahim Aczî Kendî'nin Rubâîleri (Son 180 Rubâî)" Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2019.
- Açık, Nilgün. "Divan Edebiyatında Mevlevilik Etkisi ve Mevlevi Şairler" Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2002.
- Ahmed Rif'at Efendi. *Lugat-i Târîhiyye ve Coğrafiyye (Tıpkıbasım)* C. II. İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, 1300.
- Ahmet Eflâkî. *Âriflerin Menkibeleri*. çev. Tahsin Yazıcı. C. I, İstanbul: Hürriyet Yay., 1973.
- Akkuş, Metin. *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yay., 2007.
- Aktaş, Hasan. *Çağdaş Türk Şiirinde Coğrafya*. Edirne: Yort Savul Yay., 2003.
- Bedfüzzaman Fûrûzanfer. *Mevlâna Celâleddin*. çev. Feridun Nafiz Uzluk. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., 2005.
- Bilgen, Hafize Vuslat. "İbrahim Aczî Kendî'nin Rubâîleri (İlk 180 Rubâî)" Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2018.
- Canım, Rıdvan. *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yay., 2014.
- Çıpan, Mustafa vd. (ed.). *Âşıklar Kâbesi (Ka'betü'l-Uşşâk)*. İstanbul: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., 2014.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yay., 2015.
- Duru, Necip Fazıl. "Mevlevi Şairlerin Mevlevilik Unsurları" Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 1999.
- Gökâl, Halûk. *Mevlâna Methiyeleri*. İstanbul: Kriter Yay., 2009.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Mevlâna Celâleddin Hayatı, Eserleri, Felsefesi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yay., 2020.
- Karahan, Abdülkadir. "Eski Edebiyatımızda Mevlana Sevgisi" *Mevlana Güldestesi* Konya (1964): 79-86.
- Kendi, İbrahim Aczî. *Dar Na't-i Mevlana Bi Hamta Kudusi Sirra*. Konya: Yusuf Ağa Kütüphanesi, 42 Yu 10448, 1b-8a.
- Kendi, İbrahim Aczî. *Mevlana ve Cihan*. Konya: Yusuf Ağa Kütüphanesi, 42 Yu 10446, 330b-344b.
- Kendi, İbrahim Aczî. *Mevlana ve Cihan Hak Yolu*. Konya: Yusuf Ağa Kütüphanesi, 42 Yu 10447/1, 310b-324b.
- Köprülü, Mehmed Fuad. *Türk Edebiyat Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay., 2011.
- Mermer, Ahmet vd. *Osmanlı Şiirinde Mevlâna Övgüleri ve Mevlevilik Unsurları*. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yay., 2009.
- Nas, Halef. "Yeni Türk Şiirini Besleyen Bir Kaynak: Mevlâna" *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 5/2 (2021): 219-235.
- Öngören, Reşat. "Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî". *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 29, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2004.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yay., 2015.
- Şemdeddîn Sâmî. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317.

- Tiyek, Muhammet Akif. "İbrahim Aczî Kendi Bibliyografyası" ATEBE 6 (Aralık 2021): 175-91.
- Tiyek, Muhammet Akif. "İbrahim Aczî'ye Ait Bir Dönem Eleştirisi: Dünyaya Bakarak" *Kalemname* 7/13 (Haziran 2022): 147-170.
- Tiyek, Muhammet Akif. "İbrahim Aczî Dîvân'ında Ahlâkî Bozulmanın Nedenleri", *Din, Düşünce ve Ahlak II*, ed. Bayram Kanarya, İstanbul: Nida Yay., 2022.
- Tiyek, Muhammet Akif. "İbrahim Aczî Kendi'nin Hayatı, Eserleri ve Dîvân'ı (İnceleme Metin)" Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2022.
- Tiyek, Muhammet Akif. "Kerbela Vakası Üzerine Yazılan Bir Eser: Şehâdet-i Hazret-i Hüseyin" *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 10/26 (2023): 57-78.
- Tok, Eda. "17. Yüzyıl Mevlvî Şairlerin Şiirlerinde Mevlâna ve Mevlevilik" Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2015.
- Ünver, İsmail. "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" *Türkoloji Derneği Dergisi* 9/1 (1993): 51-89.
- Yeniterzi, Emine. *Divan Şiirinde Na't*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993.
- Yeniterzi, Emine. *Sevginin Evrensel Mühendisi Mevlâna*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2020.
- Yıldırım, Nimet. *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yay., 2017.